

EDVARD HOEM

Porodní bába od fjordu

MLADÁ FRONTA

Porodní bába od fjordu

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.mf.cz
www.albatrosmedia.cz

mladá fronta

Edvard Hoem

Porodní bába od fjordu – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

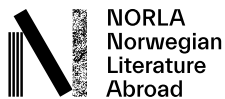
ALBATROS **MEDIA**

EDVARD HOEM

Porodní bába od fjordu

MLADÁ FRONTA

Tento překlad byl vydán s finanční podporou
norské literární agentury NORLA

© Edvard Hoem

First published by Forlaget Oktober AS, 2018

Published in agreement with Oslo Literary Agency

Translation © Jarka Vrbová, 2021

ISBN tištěné verze 978-80-204-5917-6

ISBN e-knihy 978-80-204-5921-3 (1. zveřejnění, 2021) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-204-5922-0 (1. zveřejnění, 2021) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-204-5920-6 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

*„Tvoje praprababička Marta Kristine,“ řekl otec,
„se chtěla vyučit na porodní bábu, a tak se vydala
pěšky do Kristianie.“ „A pak se zase vrátila domů?“
zeptal jsem se. „Ano, pak se vrátila domů
a dělala porodní bábu víc než padesát let.“*

AUTOROVA PŘEDMLUVA

O praprababičce Martě Kristine, dceři Anderse Knudsena z Ne-sje, jsem věděl jen z těch dvou vět, které mi před padesáti lety řekl otec. Jako dospělý jsem si umínil, že o ní musím napsat. Ten čas teď nastal.

Čekala mě dlouhá cesta zpět do temnoty dávných dob. Marta Kristine používala v mládí dívčí jméno Floviková, protože ve Floviku bydlela do roku 1817. Její křestní jméno pak v matrikách psali jako Marta Kristine nebo Marta Kirstine nebo jen Stina, jak ji známe z vyprávění z roku 1865. Ve Státním archivu v Trondheimu po ní zůstalo hodně stop a v Národním archivu v Oslu se lze v seznamu absolventek školy pro porodní asistentky dočíst, že zkoušky složila 23. června 1822.

V soudních záznamech západonorského kraje Romsdalu najdeme rovněž zprávu o Margrethe, dceři Jakobově, a o jejím nešťastném údělu. Všichni lidé jmenovaní v knize skutečně žili.

Román jsem napsal na základě faktů dohledaných v dokumentech. Jednotlivé osoby jsou vylíčeny s použitím těchto sporadických informací. Nikdo ale už dnes nemůže říct přesně, jací ti lidé byli.

Edvard Hoem

PRVNÍ DÍL

**SEN
O PORODNÍ
BÁBĚ**

První kapitola

DIVOKÁ PLAVBA

1

První vzpomínka Marty Kristine z dětství se týkala plavby. Prožila ji jednoho říjnového dne roku 1800, kdy jí bylo sedm let.

V Gjernundnesu v Romsdalském kraji na západě Norska sestupoval strání k moři houf lidí, ženy, muži i děti. Všichni v hrubých soukenných kabátech. Ženy měly na hlavě šály nebo šátky. Děti byly oblečené stejně jako dospělí, jen některé měly barevnou vestu, červenou čapku či modrou zástěrku.

Bylo podzimní počasí, ale nijak chladno. Vzduch byl jasný, listí na svazích kolem fjordu žlutlo. Na nejvyšších vrcholcích hor ležel čerstvý sníh. Všichni věděli, že se blíží zima. Chalupníci, děvečky, čeledíni a děti se šli rozloučit s Andersem Knudsenem, jeho ženou Karen a jejich malou dcerkou Martou Kristine. Pro odjíždějící to byl důležitý den. Stěhovali se do Nesje na protější straně Romsdalského fjordu. Anders Knudsen byl švec a příležitostně porážel dobytek, nebyl to nijak movitý člověk, ale pracovitý, uvážlivě zacházel s penězi a díval se na život zvesela. Od kapitána Nicolaye Petera Dreyera koupil v Nesje za sto padesát říšských tolarů nepoužívaný výminek na pobřeží.

Marta Kristine, které říkali Stina, nevypadala, jako by litovala, že odjíždí ze svého rodiště navždy. S úsměvem chodila od jednoho k druhému a všem podávala ruku, i děvčatům a chlapcům.

„Děkuji vám,“ řekla a před každým zvlášť udělala pukrle. Smáli se.

„Podívejme na děvčátko,“ říkali, „tak ono ji snad vůbec nemrzí, že od nás odjíždí. Copak už nikdy neuslyšíme tvůj veselý smích?“

To drobné živé stvoření se ne a ne rozloučit. Povídala si se svou hadrovou panenkou, kterou držela v podpaží a vykládala jí, jak dlouho pojedou.

Byl odliv, vítr vál z jihozápadu, člun se pohupoval nízko vedle mola. Knudsenovi už všechen svůj majetek ve dvou bednách a několika pytlích naložili. Ložní prádlo a oblečení, hrnky a hrnce. Ševcovský verpánek Anderse Knudsena a skříňku s náradím. K sobě svázaná dřevěná kopyta na šití bot. Všechno pevně přivázali řemeny k lavičkám a bortu člunu. Anders vztyčil stěžeň s lanem a kladkou po obou stranách.

„Fouká správným směrem,“ řekl, „budeme tam rychle!“

Žena sestoupila po žebříku do člunu. Byla pružná, přestože jí bylo už čtyřiačtyřicet let. Marta Kristine stála na okraji mola. Otec seskočil za ženou, dceru snesl dolů a posadil ji na lavičku. Vesla zasadil do vidlic a vyrazil. Ti, kdo zůstali, se stále zmenšovali. Stina volala a mávala a lidé na molu na ni také volali a mávali, ale za chvíli už je neslyšela.

Anders Knudsen rozvinul pomocí kladky plachtu, posadil se dozadu, jedno veslo ovázal lanem a řídil jím jako kormidlem. Loď nabrala rychlost. Byl to dobrý člun, uzpůsobený pro plavbu ve fjordech se silnými nápory větru, s kýlem, který se nořil do hloubky. Teď ale vítr zesílil víc, než Anders počítal. Vyrazili prudce vpřed. Vítr napjal plachtu. Dcera se nahlas zvonivě rozesmála a matka volala na otce:

„Hodláš nás utopit?“

„Pořádně se drž, ženo,“ řekl otec. „Tam, kam jedeme, to bude mnohem lepší než tam, odkud odjíždíme.“

Záhy se dostali za jihozápadní val, kde už vlny nebyly tak vysoké, a Anders Knudsen zpomalil. Vítr se však obrátil nepříznivým směrem a znemožnil mu překonat fjord, jak původně

zamýšlel. Místo toho člun rychle zamířil k opačnému břehu fjordu. Žena tiskla dítě k sobě. Anders Knudsen byl o šestnáct let mladší než jeho žena a mezi lidmi se těšil přirozené autoritě. Kdykoli veslo stříklo do člunu trochu vody, Stina se zvonivě rozesmála.

„Nemůžeš jí říct, aby byla tiše?“ volala matka.

Otec se rozmáchl po mořském ptáku, který nad nimi kroužil. Loď se přehoupla přes vlnu. Anders Knudsen už takové vichrné dny zažil. Pokusil se dostat do závětrří ostrova Veøy s kostelem, kde by mohl skasat plachtu a chopit se vesel. Zatáhl za lana, ale jedna z kladek, jimiž plachtu obsluhoval, se zasekla. Kdyby pustil kormidlo, člun by se mohl převrátit. Dcera na něm hned poznala, že plují vyšší rychlostí, než s jakou počítal. Smích jí ztuhl na rtech. Tiskla k sobě hadrovou panenku, dokud nenajeli na písčité pobřeží malého ostrova dále ve fjordu. Byli zachráněni, ale Karen se neusmívala.

„Něčemu takovému jsi nás neměl vystavovat!“

„Můžu za to, že je vítr tak silný?“

Vyskočil na břeh a podržel člun, aby mohly vystoupit na pevnou zem suchou nohou.

„Tak vidíš,“ řekl ženě a přivázal člun ke stromu.

„Nepoděkuješ našemu Stvořiteli, že tě zase jednou zachránil?“ zeptala se Karen.

„Ty jsi pořád tak nabručená,“ řekl Anders. „Jen počkej, až dojedeme, zase tě rozveselím!“

„Tos uhodl!“ odsekla žena.

„Mě by hlavně zajímalo, kde jsme uvízli. Nejspíš je to Holmsholmen.“ Vzhlédl ke skalám porostlým borovicemi.

„Kdo by si pomyslel, že se ocitneme zrovna tady! Bude me tu muset počkat, než utichne vítr, a pak povേശuju přes fjord dál. Dneska už zůstanou plachty skasané.“

„Jestli po dnešku vyvážnu živá, tak to bude chvíli trvat, než si s tebou zase sednu do člunu,“ stěžovala si žena.

„Je to Holmsholmen, ano,“ pokývl zamyšleně Anders, „jestlipak tam nahoře ještě stojí ten kůl?“

„Nech toho! To není naše věc!“

„Půjdu se podívat, jestli tam ještě stojí. Chceš jít se mnou, Stino? Chceš vidět hlavu naraženou na kůl?“

„Zbláznil ses?“ vykřikla žena. „Děvče nahoru brát nesmíš! Měla by z toho zlé sny!“

„Bude mít o to větší radost ze života, až uvidí, jak hrozná je smrt!“

„Všichni kromě tebe se takovým místům vyhýbají!“

„Já ale skoncoval se všemi starými předsudky. Nech panenku tady, ať ti ji matka podrží!“

Vzal dceru za ruku a začali stoupat mezi křovím po úzké stezce, která vedla k nejvyššímu místu ostrůvku. Tam se zastavili. Pár kroků od nich trčela zapíchnutá ve skalní rozsedlině železná tyč. Na jejím konci byla nabodnutá vybělená lebka, kolem níž vlálo ve větru několik pramínků bílých ženských vlasů.

Marta Kristine se v první chvíli nebála. Teprve postupně si začala uvědomovat, co vidí. Někdo uřízl nějaké ženě hlavu a ta žena umřela. Z místa, kde stáli, viděla fjord a hory všude kolem dokola, na západě hradby mraků a na moři napěněné vrcholky vln.

Z lebky na kůlu se ozvalo zavytí. Krajina ztratila barvy, všechno zešedlo. Kolem Stiny to dunělo. Stála uprostřed toho zvuku a chtěla křičet, ale nevydala ani hlásku. Otcův hlas zazněl jako hrom:

„Ach, ty nešťastná Margrethe, dcero Jakobova, jak strašně jsi skončila!“

Marta Kristine měla sucho v ústech, ale přece se jí povedlo ze sebe vypravit:

„Co udělala?“

„Narodilo se jí dítě.“

„Ale proč jí usekli hlavu?“

„Protože to dítě zabila.“

„A proč ho zabila?“

„Protože přišla o rozum, milá dcero.“

„Ale proč jí narazili hlavu na tu tyč?“

„Aby to už žádná žena, až se jí narodí dítě, neudělala.“

Otec vzal dceru za ruku a přitáhl ji k sobě. Obrátila k němu tvář, ale Anders měl náhle naspěch:

„Pojď, vrátíme se k lodi!“

Sunce už nesvítilo. Obloha se zatáhla. Ochladilo se. Matka seděla nehnutě u člunu. Popadla dceru za ruku, jako by se celou dobu bála, že už ji nikdy neuvidí. Vítr utichl jak mávnutím proutku a otec postrčil člun na vodu. Marta Kristine se vzpamatovala. Dala se do takového křiku, že se její hlas odrážel od skal na ostrůvku. Křik přešel v pláč.

„Co je s tebou?“ zavolal na ni otec. Nazlobeně zabíral vesly.

„Co jsem ti říkala, no?“ řekla matka.

„Je stejná jako ty, nic nevydrží!“

Vesloval tak prudce, až se loď rozhoupala. Pláč přešel v tiché naříkání. Marta Kristine usnula s hlavou v matčině klíně.

Vzbudila se, až když se přiblížili k přístavišti ve Flovice a poprvé uviděla místo, kde budou bydlet, protože matka zvolala plna nebývalé radosti:

„Takový pěkný dům! Takové pěkné pobřeží!“

2

Dům stál hned u fjordu a byl větší, než čekali, přestože to bylo chalupnické stavení. Anders Knudsen měl platit roční poplatek dva říšské tolary kapitánu Dreyerovi a jeho povinností bylo pracovat v létě na jeho dvoře ve Floviku.

Nemohli se dočkat, až přistanou. Otec uvázal člun lodní smyčkou, aby ho neodnesl příliv. Vytáhl zavazadla na břeh.

Marta Kristine k sobě tiskla panenku a pospíchaly s matkou k domu. Z kupní smlouvy věděli, že budou mít obytný dům se světnicí, kuchyní, spíží a přilehlým dřevníkem v přízemí. Ložnice v prvním patře. Zvenku byl dům pobitý svislými borovými prkny, jak bylo v okolí zvykem. Ve srovnání s tím, na co byli zvyklí, se jim nové obydlí jevilo jako zámek. Matka s dcerou čekaly na Anderse Knudsena, který se k nim udýchaně blížil s několika balíky.

Otevřel dveře dokořán.

„Podívejme, oni namazali i panty!“ řekl. Uvnitř bylo světle a na vše bylo dobře vidět. Otevřené ohniště s komínem v kuchyni a železná kamna ve světnici. Takový blahobyť! Stropy čerstvě natřené, všechno světlé a čisté.

„Na místní poměry to vůbec není špatný dům,“ prohlásil otec. „Jestli se nám tady nebude dobře dařit, tak kde už?“

„Nesmíme zapomenout poděkovat našemu Pánu,“ připomněla Karen, „že nám to tak dobře zařídil!“

„Ano, a taky musíme poděkovat Olovi Nesjemu, že nám zařídil tu koupí,“ podotkl švec.

Stála tam rozkládací lavice, stůl, skříň a ke zdi připevněná postel. Otevřeli bedny, vybalili truhly a vytáhli, co měli s sebou, několik nožů a hrnků, hrnec, cínové talíře a také kožesíny, které vynesli rovnou po schodech nahoru. Ještě před setměním přinesl otec v dřevěném vědru vodu ze studny kousek dál ve svahu. Marta Kristine si nabrala do hrnku a vodu vypila.

„Je tu dobrá voda?“ zeptal se jí otec.

Přikývla, nabrala si ještě jeden hrnek a pak další.

„Ne, už toho nech,“ řekla matka a vzala jí hrnek z ruky.

„Bůh chraň,“ vrtěl hlavou otec, „copak se nesmí po cestě dosyta napít?“

„Lije toho do sebe tolik, že se v noci počurá do postele.“

„Kdepak tohle dítě, to se nepočurávalo, ani když mu byl rok.“

„Jak myslíš,“ řekla matka, „zdá se, že už jí brzy ani nebudu moct radit.“

„A proč bys jí měla radit, copak si neumíš poradit sama?“ ptal se otec.

„Ty musíš vždycky mít poslední slovo, vid,“ zlobila se matka, ale nedokázala skrýt radost z nového domova.

„To musím,“ usmál se otec a popadl ženu do náruče, „to musím!“

„Tak běž zatopit a nedělej hlouposti!“

Vykroutila se mu a začala vařit večeři. Otec připravil třísky a rozdělal oheň. Matka nad něj zavěsila kotlík a vytáhla pytlík s moukou, kterou si přivezli s sebou. Přidala na špičku nože soli. Jakmile kaše vřela, matka přihřála poslední zbytek mléka, který měli s sebou, a vylila ho na kaši. Při jídle moc nemluvili.

„Bude tu dobře,“ řekl otec.

„A teď půjdeme spát,“ rozhodla matka.

Vyšli po schodech do podkroví. Otec držel voskovou svíčku, aby viděli na cestu. Otevřel dveře do menší místnůstky.

„Tady budeš bydlet ty, Stino. Můžeme ti nechat dveře otevřené, jestli chceš.“

„Já se nebojím!“ hlásila Stina.

„Ne, kdepak, já vím,“ řekl otec a sfoukl svíčku.

Dveře ale nechal pootevřené.

Marta Kristine si vlezla pod kožešinu. Slyšela, jak otec dál mluví, teď tišeji. Matka své odpovědi jen špitala. Dcera se snažila, aby si mysleli, že už usnula. Pravidelně dýchala.

„Tak si hned vyzkoušíme, jestli nám to v téhle nové chalupě spolu půjde,“ zašeptal otec.

„Teď ne.“

„Tebe se člověk pořád musí prosit,“ povzdychl si, ale hlas měl veselý.

„Uslyší nás holka,“ řekla tiše matka.

Pak se ozvalo bouchnutí a bylo ticho. Po chvíli nastal v posteli neklid. Najednou bylo Martě Kristine jasné, co dělají. Znovu ji zaplavil strach, který zažívala během dne. Postel vrzala, matka sténala, pak se rozhostilo ticho.

Marta Kristine si připadala na světě docela sama. Nahmatala panenku a vzala ji do ruky, ale zjistila, že panenka je mrtvá. Hlavička jí visela na jediné nitce a nechtěla držet na krku, i když se ji snažila zatlačit na místo. Marta Kristine tiše ležela a myslela si: Já jsem tu panenku zabila!

Rodiče brzy usnuli. Otec chrápal, matka oddychovala. Marta Kristine vstala, postavila se bosýma nohama na podlahu, tiše sešla po schodech, zvedla závoru, otevřela dveře a vyšla na zápraží. Bylo chladno, nad fjordem svítil měsíc. Zašla za roh domu, tráva byla orosená, dřepala si a vyčurala se. Pak došla až do lesíka, položila panenku do jamky za kamenem a pokryla ji listím.

3

Když se vzbudila, dveře byly dokořán a venku bílý den. Na hadrovou panenku se nikdo nezeptal. Otec nosil vodu. Umyl si obličej z ruce. Karen vařila kaši a zpívala si. Marta Kristine si sedla na víko odklápací lavice a matku pozorovala.

„Proč zpíváš, matko?“

„Protože je tak krásně, dítě moje.“

Dcera vyšla ven a podívala se na modré podzimní nebe. V lesíku ležela na zemi vrstva napadaného listí a už si ani nevzpomínala, kde panenku schovala. Takže teď má vlastní temné tajemství.

Mezi břízami prosvítala další stavení. Otec ji hned naučil, jak se jmenují. Statek Severní Nesje trůní nejdál a nejvyš. Statky Oly a Pera mají v Jižním Nesje společný dvůr. Dál u lesa pod skálou stojí chalupy pachtýřů. Pak se obrátili čelem k fjordu,

aby si Marta Kristine vštípila jména ostrovů, které otec znal: Veøya, kde stojí kostel, a rozlehlý ostrov Sekken, malá země sama o sobě.

Celý život si první den na novém místě vybavovala jasně a do nejmenšího detailu, ale další vzpomínky z dětství jí splývaly. Nastaly těžké časy a mělo být ještě hůř. Ve světě bojoval Napoleon s Angličany o nadvládu nad mořem. V osadách kolem Romsdalského fjordu i jinde v Norsku lidé dřeli, aby přežili ze dne na den. V zimě bylo všeho málo, zvláště obilí na chleba. Zachránily je ryby ve fjordu. Když už to na jaře nešlo dál, odjel Anders Knudsen do starého domova v Gjermundnesu, kde se mu povedlo koupit bednu brambor a nechal je naklíčit, než je zasadil do země. Byl jedním z prvních široko daleko, kdo začal sázet brambory, a ostatní ho brzy napodobili. Řepu a ředkev sice znali, ale ani tuto zeleninu nesázeli ve velkém množství. Pak Anders Knudsen zryl kousek pole a zasel obilí.

4

Nevšimla si, jak se matce kulatí břicho. Až když se jednou matka snažila zvednout spadlé přádénko vlny a nedokázala se pro něj sehnout.

„Můžeš mi ho zvednout, Stino?“

Proč si ho matka nemůže zvednout sama? Od té chvíle šlo všechno ráz na ráz. Matka zrudla v obličeji, posadila se na kraj postele a naříkala, jako by ji něco bolelo.

„Zavolej otce!“

„Co je ti, mami?“

„Říkám ti, abys zavolala otce!“

Běžela za ním dolů k vodě, chystal se právě vyplout na fjord.

„Co se děje?“

„Matku něco bolí!“

Najednou měl naspěch. Rychle hodil dceři lano.

„Uvaž člun!“

To nebylo nic těžkého. Uměla několik uzlů, a tak udělala dvojítý a pak vběhla za otcem do domu.

Když vešla dovnitř, otec matce pomáhal do postele. Neusmíval se, vypadal bezradně.

„Doběhni k Olovi!“ zavolal na ni. „Vyříd, ať sem hned přijde jejich děvečka!“

Ještě nikdy tak rychle neběžela. Utíkala tak rychle, že ve vysoké trávě zakopla, vyskočila a běžela dál, cítila v puse krev, srdce jí bušilo. Co se matce stalo? Neuseknou jí hlavu?

Na Olově statku vešla otevřenými dveřmi do kuchyně, ale nikde nebylo ani živáčka. Po poledni asi odpočívají, jak pochopila. Spali. Neodvážila se je vzbudit. Sedla si a čekala. Dívala se na ni černá kočka se zelenýma očima, ocas zdvižený vzhůru. Stina ztuhla. Kočka se přiblížila, ale dítě se neodvážilo ji pohladit. Ucouvla. Ve světnici tikaly hodiny. Konečně vrzly dveře.

„Co tu děláš, děvče?“

Ve dveřích stála děvečka, rozčesávala si vlasy a po chvíli ztratila trpělivost, protože Marta Kristine na ni zírala a nevydala ani hlásku.

„Tak kvůli čemu jsi přišla,“ zavrčela na ni děvečka. „Snad máš pusku, ne?“

„Matka...“ vyrazila konečně ze sebe.

„Co je s ní?“

„Bude mít dítě a nikdo o tom neví!“ vypravila konečně ze sebe.

Nastalo hemžení a rozruch. Děvečka zavolala na hospodyně, ta přiběhla a obě utíkaly dolů k zálivu. Marta Kristine jim nestačila. Ani neměla chuť se vrátit domů. Bála se, co se tam bude dít. Kroužili nad ní velcí černí ptáci. Při chůzi se dívala do mraků, a když se konečně přiblížila k domovu, uslyšela dět-

ský pláč. Vešla dovnitř, děvečka umývala v dřevěném škopíku maličké červené stvoření. Pak je zabalila do velkého kusu plátna. Marta Kristine se přiblížila ke kňourajícímu dítěti. Matka ležela v posteli, děvečka jí novorozeně podala a matka se pak dlouho smála.

„Mám další dceru!“ volala na svého muže. „Jsem nejšťastnější člověk na světě!“

„Všechno se nám daří. Brzy budeme mít dvojnásobek všeho,“ řekl otec.

„Copak jsem vám nestačila já?“ zeptala se Marta Kristine, které nepřipadalo, že by měli mít nějaký zvláštní důvod k radosti.

Otec jako by si na něco vzpomněl.

„Ničeho se neboj, Stino,“ řekl. „Všechno je, jak má být. Nechte ji, ať si to dítě pochová! Však už je na to velká dost.“

Marta Kristine podržela ten malý uzlíček na rukou. Novorozeně mělo oči zavřené, už neplakalo. Vypadalo, že spí. Pod okem mělo velké červené znaménko. Kdo jí ho tam dal? Děvečka matku umývala. Otec vynesl ven kbelík s placentou. Než ji do kbelíku uložil, ukázal ji Martě Kristine. To všechno vyšlo z matčina těla.

Pátý den matka vstala a důkladně se umyla. Zářila radostí, jakou u ní Marta Kristine ještě nikdy nepozorovala.

„Proč máš takovou radost?“

„Protože se mi narodilo dítě! Na světě není větší radost než porodit dítě!“

„Měla jsi taky takovou radost, když jsem se ti narodila já?“

Matka se na ni podívala.

„Ty se musíš pořád na něco ptát, vid’?“

„Tak měla jsi taky takovou radost?“

„Určitě ano. Už si ale přesně nevzpomínám.“

Proč je všechno tak, jak to je?

Toho dne Martu Kristine poprvé napadlo, že už nechce žít u rodičů. Chce pryč. Mohla by klidně hned odejít. Tady ji nikdo nepotřebuje. Vydala se po cestě k Severnímu Nesje, aniž tušila, kam půjde. Ušla velký kus, když ji doběhl otec.

„Kam pro všechno na světě jdeš?“

„K modrým horám.“ Takhle to slyšela v pohádce, kterou jí vyprávěl.

„Dneska ne,“ řekl otec, zvedl ji na ramena a donesl ji domů.

Děvčátko, které právě přišlo na svět, dostalo po matce jméno Karen a od té doby a po celý život mu říkali Malá Karen.

5

V červenci začaly u kapitána Dreyera na Flowiku žně. Pracoval tam za stravu i chalupník Anders Knudsen a bral s sebou svou téměř osmiletou dceru Martu Kristine. Matka se doma starala o novorozeně. Kapitán Dreyer se později stal v Norsku válečným hrdinou, ale to je jiný příběh. Letní měsíce strávené prací na jeho statku představují Stininy nejhezčí vzpomínky z dětství.

Kapitán Dreyer trávil většinu roku u své setniny v kasárnách, ale o žních přijížděl domů a osobně se účastnil prací na statku. Byl sice poměrně malého vzrůstu, ale držel kosu s dlouhou násadou a kráčel jako první s pěti sekáči v patách. Mladíky i dospělé muže honil tak, že se všichni pořádně zapotili. V poledne se shromáždili v obytném domě. Na stole už stála žňová kaše. Všechno šlo jak na drátkách. Děvečka rozdělovala kaši. Pleskavě ji nakládala do talířů, jak jí je ženci podávali. Ještě před první lžící pronesl kapitán Dreyer modlitbu. Někteří se k němu přidali, jiní jen sklopili hlavu a mlčeli.

Pak se vrhli na jídlo. Dřevěné lžíce tloukly do talířů a strážníci mlaskali. Sousta zapíjeli kyselým mlékem. Pak přišla na řadu hustá masová polévka. Marta Kristine si už nikdy

v životě tak nepochutnala jako za dětských let na kapitánově statku.

Ženci nastoupili každé ráno. Šest mužů si brousilo kosy. Šest kos se míhalo ve stejném rytmu a jako první šel kapitán. Všichni už věděli, že se bude příští rok ženit, a tak má důvod se blýsknout, ale nikdo ještě nevěstu ani koutkem oka nezahlédl. Přitom se povídalo, že je o hlavu vyšší než její nastávající. Marta Kristine to také slyšela, a když si jednou dal kapitán na pět minut přestávku, zeptala se ho rovnou:

„Jak je tvoje nevěsta vysoká?“

Mezi sekáči se rozhostilo ticho, mnozí nejspíš čekali, že nastane soudný den, Dreyer se chvíli kabonil, ale nakonec řekl:

„Když ji chci políbit, tak na ni rozhodně dosáhnu.“

Pak se rozesmál a všichni ženci s ním.

Reakcí na její otázku si získal náklonnost mnoha svých lidí a poté, jak si všimla, kosil ještě s větším elánem.

Marta Kristine tak později vzpomínala na dětská léta jako na nekonečnou pracovní píseň, kdy kosiště tančila rychlý tanec, kovové čepele do taktu zabíraly, sviš, sviš, sviš, a kapitán udával tempo – teď! To první dlouhé léto si Marta Kristine pamatovala celý život. Po žních na statku se s otcem vrátili domů do starého výminku na pobřeží, říkalo se mu teď Flovikstranda, a sklidili, co se urodilo na jejich nepatrném políčku. Po žních byli opálení a spokojení.

Marta Kristine byla už velké děvče a musela s tím či oním pomáhat. Starala se o maličkou sestru, dávala jí pít z dudlíku na hadrovém sáčku, do kterého později lily i kaši s trochou mléka. Naučila se mísit těsto a na železném plátu přímo nad ohništěm péct placky z ovesné mouky. Uměla i kroupovou polévku. Hned byla s otcem na rybách a hned zase pomáhala matce tkát. Sbírala rostliny na barvení vlny. Měla šikovné ruce, uměla je používat, brala všechno za správný konec, ale na co v duchu myslela, nikdo netušil. Otec ji naučil číst, šlo to obdivuhodně

rychle, napsal jí písmena, a když se je naučila, skládali je spolu do slov. Rychle pochopila, v čem to celé spočívá.

„Nemusím chodit do školy,“ říkala, „hodně jsem se toho naučila.“

„A věřila bys, že právě ti, kdo se toho hodně naučili, chápou, že je třeba chodit do školy?“

6

Přišel podzim, špačci se houfovali a na vrcholky hor ve vnitrozemí napadl první sníh. Lidé vybírali na polích poslední brambory. Malá Karen ležela doma v kolébce. Vtom švec vyskočil. Ze statků a chalupnických stavení proudily k Olovu statku děti. Švec Anders Knudsen hned věděl, co se děje. Začíná škola. Přišel i pan řídící, říkali mu učitel Jo. Celé léto chodil v roztrhané kazajce, ale teď byl slavnostně oblečený v bílé košili s černou stuhou uvázanou pod krkem.

„Jak to, že nám nikdo nedal vědět, že dneska začíná škola?“ podivil se švec. „Stina taky bude chodit!“

„Možná si mysleli, že je na to ještě malá?“ řekla matka.

„Přitom je chytřejší než všichni ostatní dohromady!“

Umyli Martě Kristine ruce a obličej. Dostala šaty, jediné, které měla. Matka dceru doprovázela celou cestu. Jakmile ji však dovedla před práh Olova statku, zastavila se.

„Jsem jen žena chalupníka, nehodí se, abych šla dovnitř. Ty můžeš vejít beze studu. Ty tam patříš.“

Marta Kristine se dívala za matkou, která se vydala na zpáteční cestu, drobná žena, kdysi velmi krásná, ale teď už s šedivě prokvetlými vlasy. V životě se jí mnohokrát vybavil obraz matky, jak nechce vstoupit do Olova domu a vrací se domů.

Marta Kristine stála v předsíni. Co je to za divný hluk? Jako by v domě zuřila bouře. Jakmile otevřela dveře, hluk přerostl v rámus. Na židlích a v lavicích seděly děti, jistě jich bylo

aspoň dvacet. Nejstarší měly dlaně na uších a četly nahlas jedno přes druhé, zatímco učitel se snažil učit menší děti počítat. „Kolik je čtrnáctkrát dvě?“ volal na ně podivně znějící řečí a odpověď mu zahřměla v ústrety. „Dvacet osm! Dvacet osm!“

Učitel si jí všiml.

„Sedni si a poslouvej!“ křikl na ni. „Máš olůvko a tabulku?“

„Pospíchala jsem, a tak jsem zapoměla,“ řekla Marta Kristine.

Učitel Jo podrážděně odfrkl.

„Tak já ti je pro dnešek půjčím. Ale zítra si je musíš přinést!“

„Slibuji,“ řekla Marta Kristine. Učitel se na okamžik zastavil. Pak se suše rozesmál.

„Tak ty máš tedy tabulku a olůvko doma, říkáš?“

„Ano, jistě.“

Marta Kristine byla celá rozrušená, když dostala potřeby na psaní. Učitelova tabulka byla z břidlice a olůvko byl měkký kamínek. Pak něco chtěla vymazat a musela si donést vlhký hadřík. Utírala tabulku a úplně přestala vnímat, co se děje kolem ní.

7

Anders Knudsen Flovik, jak teď znělo celé jeho jméno, se zavedl jako švec a na požádání porážel dobytek. Za to dostával kůže a kožešiny, kůže pak barvil a šil z nich boty. Hned prvního podzimu vyšel do okolí s ševcovskou stoličkou přivázanou dvěma koženými řemeny na zádech a s dřevěnými kopyty v ruce. Jakmile přišel na nějaký statek, otevřel skříňku pod stoličkou, vytáhl nože a šídla, kladívko, smůlu, nit a dratev. Ukazoval lidem kopyta, aby viděli, jak pěkné by jim mohl ušít boty. Pak se usadil na verpánek a bral zájemcům míru.

Když nebyla škola, směla jít Marta Kristine s ním, a tak viděla, jak lidé žijí. U chalupníků si nikdo nemohl dovolit nosit denně kožené boty, snad jedině do kostela, ale někteří neměli kožené boty vůbec a museli vstoupit na kostelní podlahu v dřevácích. Na některém velkém statku dostávali nové boty k Vánocům. Mezi lidmi byly zkrátka rozdíly. Marta Kristine si všimla především toho, že existují dva druhy žen. Do jedné skupiny patřily selky. Tkaly nebo předly, kolem sebe hejno dětí. Cítily se ve svém prostředí bezpečně a ze své určené cesty sešly jen smrtí. Ve chvíli, kdy rodily, však myslely na Něj. Mnohý sedlák byl ženatý podruhé nebo potřetí, protože ženy při porodu umíraly.

Jiný druh žen byly neprovdané služky a děvečky. Pracovaly za stravu a ošacení a neměly vlastní domov. Spaly v kuchyni nebo v podkroví, v létě často ve venkovní komoře nebo ve stodole. Pokud měly dítě, lidé na něj pokřikovali, že je parchant, a každý mu mohl beztretně nadávat a bít ho.

Marta Kristine se dívala kolem sebe a všechno vnímala. Co bylo řečeno, si ukládala do paměti, přestože všemu nerozuměla. Když povyroستla, byla stále pozornější k tomu, co řečeno nebylo. Pozorovala, jak lidé mluví tělem a pohyby, jak se někdy sice usmívají, ale oči prozrazují něco jiného. Viděla manželské dvojice, které se neměly rády a otáčely se k sobě zády. Poučila se o způsobu řeči dospělých, kterému ne vždy úplně rozuměla, ale zanedlouho tak mluvila také.

„Když strkají drbny hlavy k sobě, radši dál od nich!“ řekla jednou. Přítomní se na ni udiveně podívali a pak se rozesmáli. Škádlení a neslušná slova také chápala, a když ještě víc povyroستla, pochopila, jak složité mohou být vztahy mezi děvčaty a chlapi, kteří se mají rádi až moc.

„Panímáma na Stenså nosí kalhoty!“ prohlásila zase jednou rozumbrada Marta Kristine.

„Co to říkáš, ty hubatice!“

Ale vždyť to přece říkali na statku, tak to musí být pravda!

Mezi ženami a muži se pořád něco odehrávalo. Dokud byly dívky mladé, chlapci za nimi běhali. Ale i dívky ledacos vyváděly. Jednou Marta Kristine pozorovala pootevřenými dveřmi dva mladíky, co seděli na schodech do venkovní komory. Byli tak zabráni do hovoru, že si nevšimli děvečky, která kolem nich prošla s dřevěným vědrem plným vody a jednomu z nich ji vylila na hlavu. Pak vědro upustila a běžela pryč, zlitý chlapec za ní, vklouzla do stodoly a přidržovala dveře. On se ale dovnitř dostal a chvíli trvalo, než vyšli ven. Na podzim se zasnoubili a na jaře měla děvečka dítě.

Marta Kristine v každém domě pozorovala dospělé ženy i to, jak stárnou. Některé byly zemdlené a upracované, třebaže jim nebylo ještě čtyřicet. Nechtěla být jako ony. Proč je vlastně žena? Proč se nemohla radši narodit jako muž?

Zkoumala ženy, potají si je prohlížela, někdy se zapomněla a civěla na ně, dokud na ni nevyštěkly:

„Co koukáš jako vejř?“

„Nekoukám jako vejř,“ odpověděla.

„Tak co na mě zíráš jako tele?“

„Lámu si hlavu, jak se ti to stalo, že nemáš zuby.“

„Že nemám zuby! Co je ti do toho!“

„Už nechte Stinu na pokoji,“ vložil se do hovoru švec.

„Já říkám jen to, co vidím,“ řekla Marta Kristine.

8

Příští rok byla škola v lednu a v únoru, celkem osm týdnů. Martu Kristine učení úplně pohltilo. Jednou stála u lavice a z paměti odříkávala verše náboženských písní. Proto si hned nevšimla, že se otevřely dveře a vešel muž s bradkou a v černém kabátě. Teprve když učitel Jo promluvil slavnostním tónem, přichozího si všimla.

„Děti, vstaňte laskavě, zavítal k nám pan pastor.“

„Dobrý den, pane učiteli,“ řekl pastor.

„Buďte vítán, pane pastore Stube,“ odpověděl spisovnou dánštinou a s uctivou úklonou učitel.

„Jen prosím mluvte k dětem tak, jak mluví ony,“ řekl pastor.

„Jak si přežete. Ráčí si pan pastor sednout, nebo zůstane stát?“ zeptal se učitel.

Marta Kristine se naučila od otce, že se má dívat lidem do očí. Podívala se na pastora a pohledem neuhnula. Ten si všiml, že se na něj dívá, zatímco ostatní děti klopily oči.

„Pojď sem ke mně,“ řekl. „Odkud jsi?“

„Z Flovikstrandy,“ odpověděla. „A je to pravda, jako že tu před vámi stojím.“

„A kde je ta Flovikstranda?“ chtěl vědět pastor.

„Naše chalupa je hned u moře, přistěhovali jsme se sem. Už je to rok a tři měsíce.“

„Takže okolí tady ještě neznáš?“

„Ale znám, chodím všude s otcem, šije lidem boty.“

„Tvůj otec je švec?“

„Ano.“

„A rodiče jsou zdraví? Matka i otec?“

„Ano,“ pokývla Marta Kristine a dodala: „A jak se daří vám?“

„Jak se daří mně? Dobře, děkuji za optání,“ řekl pastor udiveně. „Tak se mi zdá, že jsi široko daleko první, kdo se mě ptá, jak se mi daří.“

„A ženě a dětem také?“

„Ano, děkuji,“ rozesmál se pastor. „Máš sourozence?“

„Mám jednu sestru a ta se narodila, i když o tom nikdo nevěděl.“

„O čem to mluvíš?“

Na to se jí ale nechtělo odpovídat, a tak se zeptala: